

MILAN KRUEK

(Zamlača, 28. prosinca 1940. – Karlovac, 2. srpnja 2022.)¹

Tek što sam se smjestio na kampusu Sveučilišta u Leedsu i počeo se pripremati za *International Medieval Congress 2022*, koji je započinjao idućega dana, primio sam telefonski poziv od dugogodišnjega suradnika i prijatelja gospodina Zvonka Trdića, koji mi je prenio žalosnu vijest da je dan ranije, u subotu 2. srpnja 2022., preminuo dr. sc. Milan Kruhek, veliki hrvatski znanstvenik, moj mentor te zajednički prijatelj i suradnik. S tugom sam primio ovu vijest te su mi odmah na um pali svi naši zajednički tereni, tj. terenska rekognosciranja brojnih poznatih i manje poznatih srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih utvrđenja, ali i brojni posjeti arhivima u Beču i Ljubljani, kao i svi savjeti i znanja koje mi je dr. Kruhek nesebično dijelio kada sam bio njegov asistent na Odjelu za srednjovjekovnu povijest Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu (2006. – 2012.). Posebice sam se ožalostio kada sam si osvijestio činjenicu da zbog obveza na spomenutom kongresu neću moći biti osobno prisutan na posljednjem ispraćaju koji je održan nekoliko dana kasnije na Gradskom groblju u Karlovcu.

Vjerujem da će se svi koji su poznavali i imali priliku surađivati s dr. Kruhekom složiti sa mnom kako je teško u nekoliko redaka i rečenica prikazati sva njegova znanstvena dostignuća, njegov karakter i nevjerojatan radni elan usmjeren istraživanju srednjovjekovne i ranonovovjekovne hrvatske prošlosti. Ipak, treba reći da je dr. Kruhek rođen 28. prosinca 1940. u Zamlači pokraj Varaždina, gdje je pohađao osnovnu školu, a dominikansku klasičnu gimnaziju završio je u Bolu 1959. godine. Upravo je tamo stečena klasična naobrazba uvelike odredila i usmjerila buduće znanstvene i druge interese dr. Kruheka. Po završetku gimnazijskoga školovanja upisao je studij arheologije i klasične filologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, ali i studij filozofije na Bogoslovnom fakultetu, današnjem Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, te je oba studija diplomirao 1968. godine. Poslijediplomski studij pomoćnih povijesnih znanosti završio je na Filozofskom fakultetu u Zadru 1983. obranivši magisterij na temu *Fortifikacijska arhitektura Banije s osobitim osvrtom na razdoblje njene obrambene uloge u XVI. i XVII. stoljeću*. Doktorat iz područja povijesnih znanosti postigao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1990. tezom *Obrambena arhitektura Hrvatske i Slavonske Vojne krajine u 16. stoljeću*.

Dugogodišnja karijera dr. Kruheka odvela ga je u brojne institucije i gradove, a on je svojom angažiranom prisutnošću svugdje ostavio traga. Karijeru je započeo 1969. u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, gdje se zaposlio kao kustos asistent. Prema riječima dr. Kruheka, za njegov daljnji znanstveni rad neprocjenjivim su se pokazala iskustva koja je u razmjerno kratkom periodu boravka u Splitu stekao na arheološkim iskapanjima i drugim terenskim radovima koje je vodio dr. sc. Stjepan Gunjača, još jedan velikan hrvatske arheologije i povijesne znanosti, a na kojima je dr. Kruhek kao mladi asistent kustos sudjelovao. Po njegovim riječima, bili su to iscrpljujući cjelodnevni boravci pod vrelim dalmatinskim suncem, prepuni brojnih manjih i većih otkrića, koji su mu pokazali važnost poznavanja prostora o kojima povjesničar piše ili nastoji pisati.

¹ Ovaj *in memoriam*, osim na osobnim iskustvima, temelji se na njegovoj biografiji koju je za potrebe zbornika u čast dr. sc. Milana Kruheka (*Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka*, Zagreb, 2014.) sastavio dr. sc. Ivan Majnarić, kao i na njegovoj bibliografiji što su je tom prigodom priredili kolega dr. Majnarić i potpisnik ovoga priloga.

U Splitu dr. Kruhek ipak nije ostao dugo te se već 1971. zaposlio u Povijesnome muzeju Hrvatske u Zagrebu (danas: Hrvatski povijesni muzej), gdje je ostao sljedećih dvadesetak godina. U toj instituciji kustos je postao 1973., potom viši kustos 1978., a najviše muzejsko zvanje, ono muzejskoga savjetnika, stekao je 1986. godine. Tijekom rada u toj instituciji velik dio njegove djelatnosti odnosio se na terenski rad te je tada započela njegova više nego plodonosna suradnja s dr. sc. Zorislavom Horvatom, tada djelatnikom današnjega Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Bila je to sretna kombinacija znanja jednoga povjesničara i arheologa te jednoga konzervatora i arhitekta, koja je urodila brojnim zajedničkim terenskim istraživanjima te posljedično i brojnim zajedničkim znanstvenim studijama. Ovaj je dvojac rekognoscirao i znanstveno predstavio brojne dotad nepoznate ili znanstveno ne vrednovane važne srednjovjekovne i ranonovovjekovne lokalitete, i to posebice brojna utvrđenja iz toga vremena. U vrijeme rada u Povijesnome muzeju Hrvatske, tj. još sedamdesetih godina 20. stoljeća, dr. Kruhek je započeo svoje brojne posjete Austrijskom državnom arhivu u Beču, kao tada jedan od rijetkih hrvatskih znanstvenika koji su mogli posjetiti ovu za hrvatsku povijest iznimno važnu baštinsku instituciju i istraživati u njoj. Poznavanje tamošnjih arhivskih fondova, posebice onih u kojima se čuva arhivsko gradivo iz 16. i 17. stoljeća, koje je tada stekao dr. Kruhek je nesebično podijelio s mlađim kolegama, i to osobito kad je prešao raditi u današnji Hrvatski institut za povijest, tadašnji Institut za suvremenu povijest.

U tu instituciju dr. Kruhek je prešao na poziv dr. sc. Mirka Valentića te je u njoj ostao do svojega umirovljenja 2010. godine. U Institutu je bio jedan od osnivača Odjela za srednjovjekovnu povijest te je osmislio i oblikovao njegov rad i godinama ga vodio. Štoviše, bio je i zamjenik, a potom i ravnatelj Hrvatskoga instituta za povijest (od 2003. do 2007.) te je svojim vođenjem ove najveće i najvažnije hrvatske strukovne institucije trajno obilježio njezin rad.

Zaposlenjem u znanstvenoj zajednici napredovao je u zvanjima, pa je tako u zvanje znanstvenoga suradnika izabran 1991., potom 1998. u zvanje višega znanstvenog suradnika, pa znanstvenoga savjetnika 2002. te znanstvenoga savjetnika u trajnom zvanju 2006. godine. Tijekom rada u Hrvatskom institutu za povijest dr. Kruhek ne samo da je nastavio i intenzivirao svoja arhivska i terenska istraživanja, nego je bio voditelj nekoliko znanstveno-istraživačkih projekata na kojima su imali priliku raditi, tj. znanstveno se afirmirati brojni mladi znanstvenici, odnosno bio je formalni ili neformalni mentor tada mladim, a danas priznatim hrvatskim znanstvenicima koji se bave ili srednjovjekovnom povijesti ili pak povijesti Vojne krajine, tj. novovjekovnom povijesti.

Ukupni opis dr. Kruheka zrcali njegove brojne interese i isprepleten je različitim aktivnostima i utjecajima, ali se ugrubo može podijeliti na muzeološko-arheološki rad te znanstveno-istraživačko historiografsko djelovanje. U aspektu muzeološkoga i arheološkoga rada treba naglasiti niz predavanja o kulturno-povijesnoj baštini Like, Krbave, Banovine, Korduna i Gorskoga kotara, od kojih su mnoga tiskana strojopisom u izdanju tadašnjega Povijesnog muzeja Hrvatske. No, tu su i brojne izložbe koje je postavio, kao i katalozi izložaba koje je priredio. Tako je priredio izložbu i katalog o Zrinskim i Frankapanima (Zagreb, 1971., suautor Miljenko Pandžić) te izložbu i katalog o srednjovjekovnom Garić-gradu (Zagreb, 1973., suautor Ivan Maroević), potom izložbu i katalog o prošlosti Gorskoga kotara (Zagreb, 1974.), pa onu o utverdama na prostoru između Une, Save i Kupe (Zagreb, 1976.) te izložbu i katalog o izgradnji utvrde i grada Karlovca (Zagreb, 1978.), kao i izložbu i katalog o rekonstrukciji dijela karlovačkoga Šanca (Karlovac, 1985., suautorice Đurđica Cvitanović i Marina Mužar). I nakon što je prešao u Hrvatski institut za povijest nastavio je priređivati izložbe i popratne kataloge, pa je tako pripremio izložbu i katalog o bitkama za Sisak od 1591. do

1593. godine (Sisak, 1993., suautorice Maja Šercar i Božena Kraguljac), potom izložbu i dvojezični hrvatsko-njemački katalog o posjedima i gradovima Zrinskih i Frankapana (Zagreb, 1999.), kao i izložbu i katalog o granicama Hrvatske Kraljevine do Svištovskoga mira (Zagreb, 2004.), također objavljen na hrvatskom i njemačkom jeziku. Poglavitito tijekom rada u spomenutim muzejskim institucijama, dr. Kruhek je sudjelovao u brojnim arheološkim iskapanjima (Bribirska glavica, Kninsko polje, Kaštelansko polje, Udbina, Brinje, Pazarište, Tušćak, Zrin, Cetinograd, Steilfried...), a istraživanja nekih arheoloških lokaliteta i osobno je vodio (Garić-grad, Ozalj, Petrova gora). Također treba reći da je tijekom rada u Povijesnom muzeju Hrvatske vodio Numizmatičku zbirku i Zbirku kamenih spomenika.

U hrvatskoj povijesnoj znanosti dr. Kruhek se javio 1972. znanstvenom studijom o posjedima, gradovima i dvorcima obitelji Drašković objavljenom u časopisu *Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, nakon čega je uslijedio niz od preko sto dvadeset većih ili manjih znanstvenih studija na hrvatskom i njemačkom jeziku. U njima je obrađivao brojne teme s posebnim naglaskom na hrvatsku srednjovjekovnu i ranonovovjekovnu fortifikacijsku baštinu, tj. razne stare gradove, često u suautorstvu s dr. Horvatom. Istraživao je i povijesnu topografiju hrvatskih prostora, i to posebice Banovine, Korduna, Like i Krbave, ali i brojne teme povezane s osmanskim prijetnjom, poput bitke na Krbavskom polju 1493., kao i iseljavanjima stanovništva ugroženih prostora u današnje Gradišće, te pitanja razgraničenja hrvatskih krajeva prema Osmanskom Carstvu. Napisao je niz studija koje donose povijesne preglede pojedinih hrvatskih područja, kao i studije o nekoliko hrvatskih srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih velikaških obitelji i njihovim posjedima, ali i brojne studije o sakralnoj arhitekturi i crkvenoj arheologiji.

Plod znanstvenih interesa dr. Kruheka su i njegove autorske znanstvene monografije: *Gradišćanska baština karlovačkog Pokuplja* (Karlovac, 1993.), *Karlovac: utvrde, granice i ljudi* (Karlovac, 1995.), *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća* (Zagreb, 1995.), *Srednjovjekovni Modruš – grad knezova Krčkih-Frankopana i biskupa Krbavsko-modruške biskupije* (Ogulin, 2008.) i *Knezovi Modruški Bernardin i Krsto Frankopan. Mačem i govorom za Hrvatsku* (Zagreb, 2016.), od kojih je ovu posljednju objavio nakon umirovljenja, čime je ponovno demonstrirao svoj neugasivi radni elan. Njegova monografija o utverdama i obrani hrvatskih zemalja tijekom 16. stoljeća iz 1995. godine bila je iznimna sinteza dotadašnjih i donijela je nove spoznaje o spomenutom fenomenu te u mnogočemu ni danas nije nadmašena.

Svoju znanstvenu djelatnost usmjerio je dr. Kruhek i prema uređivanju različitih znanstvenih publikacija, pa je tako uredio zbornik radova o Sisačkoj bitci 1593. godine (*Sisačka bitka 1593.*, Zagreb; Sisak, 1994., suurednik Ivo Goldstein) te zbornik radova o hrvatsko-mađarskim odnosima tijekom povijesti (*Hrvatsko-mađarski odnosi 1102. – 1918. Zbornik radova*, Zagreb, 2004.), kao i zbornik radova u čast dr. Valentića (*Hereditas rerum Croaticarum. Ad honorem Mirko Valentić*, Zagreb, 2003., suurednici Alexander Buczynski i Stjepan Matković). Bio je urednik ili suurednik još nekoliko znanstvenih publikacija, poput monografije o Karlovcu (*Karlovac*, Karlovac, 1998.) te serije *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*, sv. 1-3 (Zagreb, 1999. – 2000., suurednici Alexander Buczynski i Mirko Valentić), ali i monografije *Župa svetog Franje Ksaverskoga – Švarča* (Karlovac, 2004.). Za tisak je priredio reizdanje djela Gjure Szaba *Sredovječni gradovi u Slavoniji* (Vinkovci, 1994.). Treba reći i da je dr. Kruhek bio član ili predsjednik organizacijskih odbora niza znanstvenih skupova te član uredništva više znanstvenih časopisa. Održao je i brojna javna predavanja u Hrvatskoj i inozemstvu te bio gost predavač na Sveučilištu u Zagrebu i Veučilištu u Karlovcu.

Svoje znanstvene spoznaje dr. Kruhek je nastojao približiti široj društvenoj zajednici, stoga je bio iznimno angažiran na popularizaciji znanosti, i to znatno prije negoli je taj pojam postao sveprisutan u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. Objavio je niz većih ili manjih popularno-znanstvenih monografija, u kojima je predstavio svoje spoznaje o važnim hrvatskim srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim utvrđenjima, ali i sakralnim zdanjima, kao što su povijesno-turistički vodiči o Cetinu (1997.), Dubovcu (2000.), karlovačkoj Zvijezdi (2001.), Novigradu na Dobri (2003.), povijesnim spomenicima Petrove gore (2005.), Gvozdanskom (2007.), Drežnik Gradu (2009.) i o franjevačkom samostanu i crkvi Presvetoga Trojstva u Karlovcu (2000.).

Naposljetku, dr. Kruhek je za života bio iznimno aktivan u društvenom životu, osobito svojega Karlovca, ali i šire, na nacionalnoj razini, i to ponajprije u kulturnom životu. Bio je među osnivačima Centra za istraživanje i ekspedicionizam „Braća Seljan” 1997. u Karlovcu te dugogodišnji član njegova upravnoga odbora. Svoj društveni angažman na kulturnom polju posebice je ostvarivao kroz Družbu „Braća Hrvatskoga Zmaja”, čiji je član postao nedugo nakon obnove njezina rada, s naslovom Zmaj Dubovački II. Bio je i utemeljitelj Stola Družbe u Karlovcu 2001. te je u sklopu Družbe ustrajno radio na svakogodišnjem obilježavanju pogibije Frana Krste Frankapana i Petra Zrinskog, tj. komemoraciji na mjestu njihova pogubljenja u Bečkome Novome Mjestu. Kao vijećnik Poglavarstva grada Karlovca od 2005. do 2009. iz redova Hrvatske demokratske zajednice ustrajno se bavio pitanjima kulture i očuvanja karlovačke baštine.

Za svoj znanstveni rad primio je 1995. odlikovanje Predsjednika Republike Hrvatske s likom Ruđera Boškovića za znanstveni rad, a za svoj sveukupni angažman u istraživanju karlovačke prošlosti dobio je Nagradu grada Karlovca 1998. godine. Po umirovljenju, vrednujući njegov sveukupni znanstveni doprinos, Znanstveno vijeće Hrvatskoga instituta za povijest izabralo je dr. Kruheka u zvanje zaslužnoga znanstvenika (znanstvenik emeritus), a njegov matični institut odužio mu se i objavljivanjem zbornika radova u njegovu čast *Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka* (Zagreb, 2014.), koji su uredili dr. sc. Marija Karbić, dr. sc. Hrvoje Kekez, dr. sc. Ana Novak i dr. sc. Zorislav Horvat.

Ovaj *in memoriam* moguće je završiti parafrazirajući riječi koje je dr. Kruhek izgovorio na promociji spomenutoga zbornika. Tom je prigodom s okupljenima podijelio svoje razmišljanje, tj. životnu filozofiju, riječima da je njemu, baš kao i drugima, Svevišnji dao jedinstveno vrijeme na ovome svijetu da bi ga što vrednije iskoristio, i to poglavito na dobrobit drugih. S obzirom na njegov doprinos hrvatskoj historiografiji, arheologiji i muzeologiji, vjerujem da će se svi poznavatelji rada i prijatelji dr. Kruheka složiti da je on svoje darovano vrijeme višestruko iskoristio, tj. da je na ovome svijetu „umnožio svoje talente”.

Hrvoje Kekez